

2026 оны 05 дугаар сарын 07-ны өдөр

УСНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 6.1 дэх заалтад “Монгол Улсад газар, түүний хэвлий, ой, ус, амьтан, ургамал болон байгалийн бусад баялаг гагцхүү ард түмний мэдэл, төрийн хамгаалалтад байна” гэж, мөн 6.2 дахь заалтад “Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн. Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах” гэж, мөн хуулийн 16.2 дахь заалтад Монгол Улсын иргэн дараах үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ гээд “эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй” гэж тунхаглажээ.

Монгол Улсын Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 3.1 дэх заалтад “Энэ хуулиар байгалийн дор дурдсан объектыг байгаль орчинд хортой нөлөөлж болзошгүй үйл ажиллагаанаас хамгаалж, байгаль орчны тэнцэл алдагдахаас сэргийлнэ: 1/газар, түүний хөрс; 2/газрын хэвлий, түүний баялаг; 3/ус” гэж мөн хуулийн 3.2 дахь заалтад ““ус” гэдэгт Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх мөрөн, гол, горхи, булаг, шанд, рашаан, мөнх цас, мөс, мөсөн гол, байгалийн болон хиймэл нуур, цөөрөм зэрэг газрын гадаргын болон газрын доорх ус хамаарна” гэж, мөн хуулийн 3.2.7 дахь заалтад “байгаль орчныг хамгаалах” гэдэгт байгаль орчныг бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, байгалийн баялгийг жам ёсоороо нөхөн сэргэх боломжийг нь алдагдуулахгүйгээр, байгалийн даацад нь тохируулан зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, тэдгээрт хяналт тавих ажиллагаа хамаарна” гэж заасан.

Усны тухай хуулийн 3.1.9 дэх заалтад “онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс” гэдэгт усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэр, рашааны ордыг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах зорилгоор тогтоосон зурвас газрыг”, мөн хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дахь хэсэгт “Усны нөөцийг хомсдох, бохирдохоос хамгаалах, үер, усны гамшгаас сэргийлэх зорилгоор усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрт онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүс тогтооно”, мөн хуулийн 22.2 дахь хэсэгт “Усны сан бүхий газрын эргээс 50 метрээс доошгүй зайд болон гол мөрний татамд онцгой хамгаалалтын бүс тогтооно.” гэж, 22.2.1 дэх заалтад “онцгой хамгаалалтын бүсэд барилга, байгууламж барих, газар хагалах, тэсэлгээ хийх, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмал хайх, олборлох, зэгс, шагшуурга, мод огтлох, элс, хайрга, чулуу авах, байгалийн ургамлыг үйлдвэрлэлийн зориулалтаар түүж бэлтгэх, мал угаах болон хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх цэг байгуулахыг хориглоно” гэж заасан.

Улсын их хурлаар 2025 оны 7 дугаар сарын 9-ны өдөр батлагдсан Усны тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд “Усны тухай хуулийн

22 дугаар зүйлийн 22.2.1 дэх заалтын "бүсэд" гэсний дараа "Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хуулийн 5.1.8-д зааснаас бусад" гэж нэмсүгэй" гэжээ. Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хуулийн 5.1.8 дахь заалтад "нийтийн зориулалттай дэд бүтэц" гэж нийтэд зориулсан төрийн үйлчилгээний барилга байгууламж, авто зам, төмөр зам, дүүжин зам, газрын дээр, доор байрлах замын байгууламж, бүх төрлийн инженерийн шугам сүлжээ, гамшиг, ослоос урьдчилан сэргийлэх энгийн болон инженерийн хийц, бүтээц бүхий байгууламжийг" гэжээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Зорилго 6-т "Байгаль орчинд ээлтэй ногоон хөгжлийг эрхэмлэн экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгалж, байгаль орчны тогтвортой байдлыг ханган үр өгөөжийг нь өнөө болон ирээдүй хойч үе хүртэх нөхцөлийг бүрдүүлж, хүний амьдралын чанарыг сайжруулна", Зорилт 6.1-т "Байгалийн үнэ цэн, өгөөжийг үнэлэн хамгаалж, анхдагч экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгална", Зорилт 6.1.2-т "Цэнгэг усны нөөц, гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх зэрэг онцлог экосистемийг тусгай хамгаалалтад авч, унаган байгалийг хамгаална" гэж Монгол улсын үнэт баялаг болох усыг хамгаалахыг заасан.

Усны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулахдаа Монгол улсын Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан үндэслэлийг баримтална.

1.2.Практик шаардлага

Усны тухай хууль нь усны нөөц, түүний сав газрыг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх үйл ажиллагааг зохицуулах зорилгоор 2012 онд УИХ-аар батлагдсан. Уг хуулийн 22.2.1 дэх заалтад "онцгой хамгаалалтын бүсэд барилга, байгууламж барих, газар хагалах, тэсэлгээ хийх, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмал хайх, олборлох, зэгс, шагшуурга, мод огтлох, элс, хайрга, чулуу авах, байгалийн ургамлыг үйлдвэрлэлийн зориулалтаар түүж бэлтгэх, мал угаах болон хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх цэг байгуулахыг хориглоно" хэмээн онцгой хамгаалалтын бүсэд бүх төрлийн барилга байгууламж барих, газар хагалахыг хориглосон. Гэтэл 2025 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдөр батлагдсан Усны тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөөр нийтийн зориулалттай дэд бүтцийн барилга онцгой хамгаалалттай бүсэд барихын зөвшөөрсөн.

Нийтийн зориулалттай дэд бүтцийн барилга байгууламжийн газар шорооны болон суурь цутгах ажил нь ердийн барилга байгууламжийн газар шорооны болон суурь цутгах ажилтай технологийн хувьд адил бөгөөд гол усны онцгой хамгаалалтын бүсэд баригдвал гол усыг бохирдуулж, голын гольдролыг өөрчилж, үер усны эрсдэл нэмэгдүүлж усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлнө.

Монголчууд бид эрт дээр үеэс гол усаа хайрлан хамгаалж, голын эх хавиар нутаглах, цагаан сүүгээ ч гол уруу дусаахаас сэргийлдэг билээ. Чандмань эрдэнэ болсон усаа ариг гамтай, зүй зохистой хэрэглэхийг ёс зүйгээр болон хуулиар зохицуулж ирсэн нандин сайхан уламжлал манайд бий. Тухайлбал, "Халх журам" хуульд "Мэдсээр байж шоглож ус бохирдуулбал шүглэн морь, үхэр хоёр ав. Үзсэн гэрчид үхэр өг", "Хүний шинэ ухсан, зассан усыг булаацалдан маргавал нэг хязаалан хонь ав. Өөрийн малыг усалж дуусаад усаа эс өгвөөс мөн нэг морь ав" хэмээн усыг

хэрхэн зохистойгоор хамтарч ашиглахыг мөн иргэн хүний эрх үүрэг, оролцоо ямар байх ёстойг зохицуулан хуульчилж байжээ.Дээр дурдсан монгол улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтууд, байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын зорилгууд, Усны тухай хууль болон, практик үндэслэл, шаардлагад үндэслэн Усны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалыг тодорхойлсон болно.

Хоёр.Хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Энэ хуулийн төслийн зорилго нь Монгол улсын төрийн хамгаалалтад байдаг ус, усны нөөцийг хамгаалах, усны нөөцийг хамгаалах урт хугацааны төрийн бодлогыг тодорхойлж, иргэн бүрд эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг баталгаажуулахад оршино.

Хуулийн төсөл нь усны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах болон хууль хэрэгжих хугацааг тусгах зэрэг хоёр зүйлээс бүрдэнэ.

1 дүгээр зүйлд Усны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.2.1 дэх заалтын “онцгой хамгаалалтын бүсэд” гэсний дараа “Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хуулийн 5.1.8-д зааснаас бусад” гэснийг хасах;

2 дугаар зүйлд хуулийн дагаж мөрдөх хугацааг тусгасан.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга хэмжээний талаарх санал

3.1. Эдийн засгийн үр дагаврын хүрээнд

Усны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар төрөөс болон хувь хүн, хуулийн этгээдээс нэмэлт зардал шаардахгүй. Иймд хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.4 дэх заалтад заасан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан гарах зардлын тооцоог хийх шаардлагагүй.

3.2. Нийгмийн үр дагаврын хүрээнд

Хуулийн төсөл батлагдсанаар өнөө болон ирээдүй цагийн иргэдэд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулж, усны нөөц, гол, мөрний урсац бүрэлдэх зэрэг онцлог экосистемийг тусгай хамгаалалтад авч, унаган байгалийг хамгаална.

3.3. Хууль зүйн үр дагаврын хүрээнд

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Монгол улсын үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан заалтад Монгол Улсад газар, түүний хэвлий, ой, ус, амьтан, ургамал болон байгалийн бусад баялаг гагцхүү ард түмний мэдэл, төрийн хамгаалалтад байх зорилго хангагдана.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх, холбогдох хууль тогтоомжтой уялдсан байдал, хуулийн төслийг дагалдан гарах хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн ба бусад хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй.